

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Львівський національний університет імені Івана Франка
Економічний факультет
Кафедра безпеки інформації та бізнес-комунікацій

Затверджено

На засіданні кафедри безпеки інформації
та бізнес-комунікацій
економічного факультету
Львівського національного університету
імені Івана Франка
(протокол № 6 від 11 січня 2023 р.)

В.о. завідувача кафедри

д.е.н., професор М. І. Хмельярчук

СИЛАБУС
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Основи ризикології»,
що є дисципліною вільного вибору циклу загальної підготовки
першого бакалаврського рівня вищої освіти
для здобувачів економічного факультету

Львів 2023р.

Основи ризикології
2023-2024 навчального року

Назва курсу	Основи ризикології
Адреса викладання курсу	ЛНУ імені Івана Франка м. Львів, проспект Чорновола, 61
Факультет та кафедра, за якою закріплена дисципліна	Економічний факультет Кафедра безпеки інформації та бізнес-комунікацій
Галузь знань, шифр та назва спеціальності	05 Соціальні та поведінкові науки 051 «Економіка»
Викладачі курсу	Квасній Марія Миколаївна, к.е.н., доцент кафедри безпеки інформації та бізнес-комунікацій
Контактна інформація викладачів	maria.kvasnii@lnu.edu.ua kvasnijmary@gmail.com
Консультації по курсу відбуваються	Очні консультації: за попередньою домовленістю в день проведення практичних занять (просп. Чорновола, 61, кафедра безпеки інформації та бізнес-комунікацій, ауд. 325) Онлайн консультації: за попередньою домовленістю на платформі Microsoft Teams, ZOOM в робочі дні з 10.00 до 17.00 Для погодження часу консультацій слід писати на електронну пошту викладача або Viber.
Сторінка дисципліни	Платформа Moodle (Університет банківської справи)
Інформація про курс (актуальність)	Економічні процеси відбуваються в умовах невизначеності, конфліктності та зумовленого ними ризику. Повністю уникнути ризику неможливо, але приймати управлінські рішення можна такі, що зменшують ризик, дозволяють керувати ним. Це досягається шляхом розробки відповідних систем моніторингу, контролю. А також, створення відповідних економічних механізмів, опанування методів підтримки прийняття рішень, комп'ютерних технологій.
Коротка анотація курсу	Дана навчальна дисципліна є теоретичною та практичною основою сукупності знань та вмінь, що формують загальні компетенції профілю фахівця в галузі економіки. Дисципліна «Основи ризикології» є дисципліною вільного вибору циклу загальної підготовки першого бакалаврського рівня вищої освіти для здобувачів економічного факультету, яка викладається в 3 семестрі в обсязі 3 кредитів (за Європейською Кредитно-Трансферною Системою ECTS). Основними завданнями вивчення дисципліни «Основи ризикології» є надання студентам знань щодо концептуальних засад ризикології, особливостей ризику в сучасних умовах, методів аналізу й оцінки ризику та типових прийомів моделювання і вимірювання ризику в

	процесі прийняття управлінських рішень, здійснення вибору оптимальної стратегії в умовах ризику, методів та способів зниження ризику, процесу управління ризиками.
Мета та цілі курсу	Метою викладання навчальної дисципліни є забезпечення розуміння студентами економічних ризиків, що виникають у процесі господарської діяльності, та ознайомлення їх із сучасними науковими підходами до аналізу й оцінки ризиків, навчання враховувати ризики під час прийняття управлінських рішень, мінімізувати та управляти ними. Дисципліна передбачає як формування знань щодо економічних ризиків, так і дає змогу набути навичок їх оцінки в ринкових умовах.
Література для вивчення дисципліни	<p style="text-align: center;">Базова література</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Артими-Дрогомирецька З. Б. Економічний ризик : навч.-метод. посібник / З. Б. Артими-Дрогомирецька, М. В. Негрей. – Львів : Магнолія-2006, 2013. – 320 с. 2. Вітлінський В.В., Наконечний С.І. Ризик у менеджменті. – К.: ТОВ “Борисфен - М”, 1996. 3. Вітлінський В.В. Економічний ризик і методи його вимірювання : підручник / В. В. Вітлінський, С. І. Наконечний, О. Д. Шарапов – К. : ІЗМН, 1996. – 400 с. 4. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві: монографія / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко. – К. : КНЕУ, 2004. – 480 с. URL : http://chytalnya.at.ua/publ/vitlinskij_v_v_velikoivanenko_g_i_rizikologija_v_ekonomici_ta_pidpriemnictvi_monografija_kijiv_kneu_2004_480_s/1-1-0-16 5. Мороз В.М. Ризик-менеджмент: навч. посібник для студ. спец. 281 «Публічне управління та адміністрування» / В.М. Мороз, С.А. Мороз. – Харків: НТУ «ХПІ», 2018. – 140 с. URL : http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPIPress/39143/1/Book_2018_Moroz_Ryzik_menedzhment.pdf 6. Сорока П.М. Аналіз, моделювання та управління ризиками: навчальний посібник / П.М. Сорока, Б.П. Сорока. – К. : Університет “Україна”, 2011. – 270 с. <p style="text-align: center;">Допоміжна література</p> <ol style="list-style-type: none"> 7. Азаренкова Г.М. Аналіз моделювання і управління ризиком (в схемах та прикладах): навчальний посібник. – Львів: “Новий світ 2000”, 2011. – 240 с. 8. Вітлінський В. В. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / В. В. Вітлінський, П. І. Верченко – К.: КНЕУ, 2000. – 292 с. 9. Івченко І.Ю. Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 344 с. 10. Камінський А.Б. Моделювання фінансових ризиків: монографія. – К., 2006. – 304 с.

	<p>11. Квасній М.М. Методи оцінки невизначеності інвестиційного середовища// Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції 15-16 жовтня 2009р. – Черкаси: ЧІБС УБС НБУ, 2009.- С. 296 – 298.</p> <p>12. Квасній М. М. Прогнозування фінансового стану підприємства на основі інтегрування z-моделей [Текст] / М. М. Квасній, Р. О. Циганчук // Вісник Університету банківської справи. – 2021.- № 1 (40).- С.77 - 84.</p> <p>13. Кишакевич Б.Ю. Моделювання та оптимізація кредитних ризиків банку: монографія / Б.Ю. Кишакевич // Дрогобич: Коло, 2011. – 412 с.</p> <p>14. Ястремський О.І. Основи теорії економічного ризику: Навч. посібник для студентів екон. спец. навч. закладів. – К.: ”АртЕк”, 1997.</p> <p>15. Kvasniy Mariya. Mathematical Modeling of the Deposit IFC Strategy under Uncertainty // Information Technology for Practice 2016: Selected Papers of the XIX International Conference on Information Technology for Practice 2016, October 13-14, 2016, Ostrava, Czech Republic.- P. 305-317. - Available: www.cssi-morava.cz/new/index.php?id=103.</p> <p>16. Kyshakevych, B. Implementation of Basel II in the Light of the World Financial Crisis / B. Kyshakevych, V. Yeleyko // Studia i materiały, wydział zarządzania i administracji, uniwersytet humanistyczno-przyrodniczy Jana Kochanowskiego w Kielcach, Miscellanea oeconomicae. Rok 14, Nr 2/2010. – Kielce 2010. str. 29–37.</p> <p>17. Follmer H. Convex measures of risk and trading constraints / H. Follmer, A. Schied / Finance and Stochastics. – 2002. - № 6. - P. 429-447.</p> <p>18. Rockafellar R. T. Optimization of Conditional Value-at-Risk / R. T. Rockafellar, S. Uryasev / The Journal of Risk. – Vol. 2, No. 3, 2000. – PP. 21-41.</p> <p>19. Testuri C. E. / On Relation between Expected Regret and Conditional Value-at-Risk / C. E. Testuri, S. Uryasev, Z. Rachev/ Handbook of Computation and Numerical Methods in Finance, Birkhauser, 2004. – PP.361-373.</p> <p>20. Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/</p> <p>21. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sfs.gov.ua/</p> <p>22. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/.</p> <p>23. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://minfin.kmu.gov.ua/</p> <p>24. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/.</p> <p>25. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nssmc.gov.ua/.</p>
Тривалість курсу	90 год.

Обсяг курсу	32 години аудиторних занять. З них 16 годин лекцій, 16 годин практичних занять та 58 годин самостійної роботи.
Очікувані результати навчання	<p>У результаті вивчення дисципліни студент повинен :</p> <p>знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> - основні поняття, терміни, категорії навчальної дисципліни «Основи ризикології»; - джерела, об'єкт та суб'єкт ризику; - класифікацію видів ризиків; - функції ризику та особливості його виявлення в сучасних умовах; - основні та спеціальні методи та прийоми вимірювання ризику; - критерії вибору управлінських рішень в умовах ризику; - як здійснюється вибір оптимальної стратегії в умовах ризику; - способи та методи зниження економічного ризику; - принципи управління ризиками (ризик-менеджмент); <p>вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> - класифікувати ризики; - кількісно оцінювати ризики за допомогою економіко-математичних методів; - вибирати оптимальне управлінське рішення в умовах ризику; - застосовувати методи зниження економічного ризику для розв'язання економічних та управлінських завдань; - управляти ризиками.
Ключові слова	НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ, КОНФЛІКТНІСТЬ, АЛЬТЕРНАТИВНІСТЬ, РИЗИК, РИЗИКОЛОГІЯ, АНАЛІЗ РИЗИКУ, МЕТОДИ ОЦІНКИ РИЗИКУ, ТЕОРІЯ КОРИСНОСТІ, ПРЕМІЯ ЗА РИЗИК, ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ В УМОВАХ РИЗИКУ, ВИБІР ОПТИМАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ В УМОВАХ РИЗИКУ, МІНІМІЗАЦІЯ РИЗИКІВ, ДИВЕРСИФІКАЦІЯ, УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ.
Формат курсу	Очний/заочний
Теми	<p>ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І. ОСНОВИ ТЕОРІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РИЗИКУ</p> <p>Тема 1. Концептуальні засади ризикології Тема 2. Ризик як економічна категорія Тема 3. Система оцінок економічного ризику Тема 4. Ризик і теорія корисності</p> <p>ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. АНАЛІЗ ТА УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РИЗИКОМ</p> <p>Тема 5. Вибір оптимальної стратегії в умовах ризику Тема 6. Мінімізація економічних ризиків Тема 7. Управління економічними ризиками Тема 8. Ризикологія в прикладних проблемах економіки</p>
Підсумковий контроль, форма	залік в кінці семестру комбінований

Преквізити	Для вивчення дисципліни “Основи ризикології” студенти потребують знань базових курсів вищої математики, переважно теорії ймовірності і математичної статистики, а також основ економіки, менеджменту та економічного аналізу, що є достатнім для сприйняття категоріального апарату цього курсу, розуміння наукових джерел такої проблематики.
Навчальні методи та техніки, які будуть використовуватися під час викладання курсу	Лекції та практичні заняття з використанням презентацій, індивідуальне завдання, демонстрація роботи з програмними продуктами, роздатковий матеріал, інтерактивні методи навчання, науково-пошукові роботи.
Необхідне обладнання	Для виконання завдань курсу може використовуватись мультимедійна та проекційна апаратура, дошка, комп’ютери, комп’ютерні системи та мережі. Зокрема, інформаційна система Mathematica (http://www.wolfram.com/mathematica), інформаційна система Excel (http://office.microsoft.com/en-us/)
Критерії оцінювання (окремо для кожного виду навчальної діяльності)	<p>Оцінювання знань, умінь і навичок із навчальної дисципліни здійснюється на основі результатів поточного і підсумкового контролю за 100-бальною шкалою.</p> <p>З метою перевірки якості підготовки, знань, умінь студента з дисципліни використовуються такі засоби оцінювання:</p> <ul style="list-style-type: none"> - для поточного контролю – поточне опитування та перевірка виконання індивідуальних завдань; проведення модульного контролю (колоквіум), що включає теоретичні питання; - для підсумкового контролю – проведення комбінованого заліку. <p>Об’єктами поточного контролю знань студентів з дисципліни є активність роботи на практичних заняттях та виконання індивідуальних завдань.</p> <p>У процесі оцінювання роботи студента на практичних заняттях враховується рівень теоретичних знань та ступінь виконання практичних завдань; практичні навички, набуті студентами із відповідного змістового модулю; рівень знань, продемонстрований при захисті індивідуальних завдань, опрацювання та засвоєння тем чи окремих питань.</p> <p>У процесі оцінювання знань студентів на модулях враховується загальний рівень теоретичних знань та практичних навичок, набутих студентами з відповідного змістового модулю. Модулі є проміжним контролем рівня знань та вмінь, проводяться у формі співбесіди або письмової роботи.</p> <p>Бали нараховуються за наступним співвідношенням:</p> <ul style="list-style-type: none"> • успішність на практичних заняттях та індивідуальні розрахункові роботи: 30% семестрової оцінки; максимальна кількість балів 30; • контрольні заміри (модуль): 40% семестрової оцінки; максимальна кількість балів 40; • залікова робота: 30% семестрової оцінки, максимальна кількість балів 30. <p>Підсумкова максимальна кількість балів 100.</p> <p>Академічна доброчесність: Очікується, що роботи студентів будуть їх особистими міркуваннями чи оригінальними дослідженнями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел, списування, втручання в роботу інших студентів становлять, але не</p>

	<p>обмежують, приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її не зарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману.</p> <p>Відвідання занять є важливою складовою навчання. Очікується, що всі студенти відвідають усі лекції і практичні заняття курсу. Студенти мають інформувати викладача про неможливість відвідати заняття. У будь-якому випадку студенти зобов'язані дотримуватися усіх строків визначених для виконання усіх видів письмових робіт, передбачених курсом.</p> <p>Література. Уся література, яку студенти не зможуть знайти самостійно, буде надана викладачем виключно в освітніх цілях без права її передачі третім особам. Студенти заохочуються до використання також й іншої літератури та джерел, яких немає серед рекомендованих.</p> <p>Політика виставлення балів. Враховуються бали, набрані на поточному оцінюванні, самостійній роботі та бали підсумкової залікової роботи. При цьому обов'язково враховуються присутність на заняттях та активність студента під час практичних занять; недопустимість пропусків та запізнь; користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття в цілях не пов'язаних з навчанням; списування та плагіат; несвоєчасне виконання поставленого завдання і т. ін.</p> <p>Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються.</p>
<p>Питання до заліку</p>	<p>Перелік теоретичних завдань для підготовки до заліку</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття невизначеності, види невизначеності. 2. Конфлікт та причини конфліктних ситуацій. 3. Альтернатива як складова проблеми прийняття рішень. 4. Концептуальні засади ризикології. 5. Актуальні проблеми ризикології. 6. Поняття ризику та причини його виникнення. 7. Основні складові елементи ризику. 8. Невизначеність та ризик. 9. Основні джерела та риси економічного ризику. 10. Класифікація ризиків. Типи і види ризиків. 11. Об'єкт, суб'єкт та джерело ризику. Приклади. 12. Особливості економічного ризику в сучасних умовах. 13. Історія виникнення теорії економічного ризику. 14. Необхідність аналізу ризику. Види аналізу ризику. 15. Якісний аналіз ризику. 16. Кількісний аналіз ризику. 17. Загальні методи кількісної оцінки ризику. 18. Ризик в абсолютному вираженні. 19. Ризик у відносному вираженні. 20. Спеціальні методи оцінки ризику. 21. Оцінка ризику на основі аналізу фінансового стану.

	<p>22. Ризик та методи експертних оцінок.</p> <p>23. Метод аналізу доцільності витрат.</p> <p>24. Інтегральна оцінка ризику.</p> <p>25. Оцінка систематичного ризику.</p> <p>26. Оцінка ризику на основі аналізу точки беззбитковості.</p> <p>27. Оцінка ризику за допомогою методу аналогій.</p> <p>28. Оцінка ризику на основі дерева рішень.</p> <p>29. Оцінка ризику на основі встановлених нормативів.</p> <p>30. Оцінка ефективності нововведень.</p> <p>31. Сутність концепції теорії корисності.</p> <p>32. Корисність за Нейманом -Моргенштерном. Теорія сподіваної корисності. Основні аксіоми теорії корисності.</p> <p>33. Поняття лотереї, сподіваного виграшу, детермінованого еквіваленту лотереї, премії за ризик. Сподівана корисність.</p> <p>34. Різне ставлення суб'єктів до ризику та функція корисності.</p> <p>35. Функції корисності осіб з різним ставленням до ризику. Поняття схильності, несхильності та нейтральності до ризику.</p> <p>36. Функція схильності -несхильності до ризику.</p> <p>37. Криві байдужості та їх використання.</p> <p>38. Функція корисності з інтервальною нейтральністю до ризику.</p> <p>39. Формалізація конфліктних ситуацій на основі теорії ігор.</p> <p>40. Методи знаходження оптимальних стратегій. Приклад.</p> <p>41. Методи аналізу ігор з природою. Приклад.</p> <p>42. Засоби впливу на ризик.</p> <p>43. Реалізація прийомів зниження ступеня ризику.</p> <p>44. Організаційні методи зниження ризику.</p> <p>45. Економічні методи зниження ризику.</p> <p>46. Розробка заходів, які пом'якшують вплив ризикових ситуацій на підприємницьку діяльність.</p> <p>47. Сутність і зміст управління ризиком.</p> <p>48. Формування стратегії управління ризиком.</p> <p>49. Система управління ризиками.</p> <p>50. Принципи управління ризиками.</p> <p>51. Загальна схема процесу управління ризиками.</p> <p>52. Розробка програми управління ризиками.</p> <p>53. Інформаційне забезпечення розробки програми управління ризиками.</p> <p>54. Вартість, час, ризик. Техніка дисконтування з урахуванням ризику.</p> <p>55. Модель рівноваги ринку капіталів (CAPM).</p> <p>56. Вплив ризику та інфляції на величину норми дисконту.</p> <p>57. Чиста теперішня вартість та внутрішня ставка доходу з урахуванням ризику.</p> <p>58. Модель оцінювання вартості підприємств.</p>
Опитування	Анкету-оцінку з метою оцінювання якості курсу буде надано по завершенню курсу.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назва теми	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна (дистанційна) форма				
	Лекції	Практичні (семінарські) заняття	Лабораторні (контактні) заняття	Індивідуальні	Самостійна робота студентів	Лекції	Практичні (семінарські) заняття	Індивідуальні	Заняття в дистанційному режимі	Самостійна робота студентів
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І. ОСНОВИ ТЕОРІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РИЗИКУ										
Тема 1. Концептуальні засади ризикології	2	1			6					
Тема 2. Ризик як економічна категорія	2	1			6					
Тема 3. Система оцінок економічного ризику	2	4			8					
Тема 4. Ризик і теорія корисності	2	2			8					
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. АНАЛІЗ ТА УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РИЗИКОМ										
Тема 5. Вибір оптимальної стратегії в умовах ризику	2	4			10					
Тема 6. Мінімізація економічних ризиків	2	1			8					
Тема 7. Управління економічними ризиками	2	1			6					
Тема 8. Ризикологія в прикладних проблемах економіки	2	2			6					
Усього годин	16	16			58					
Підсумковий контроль: залік	2									
Разом	годин	90								
	кредитів	3								